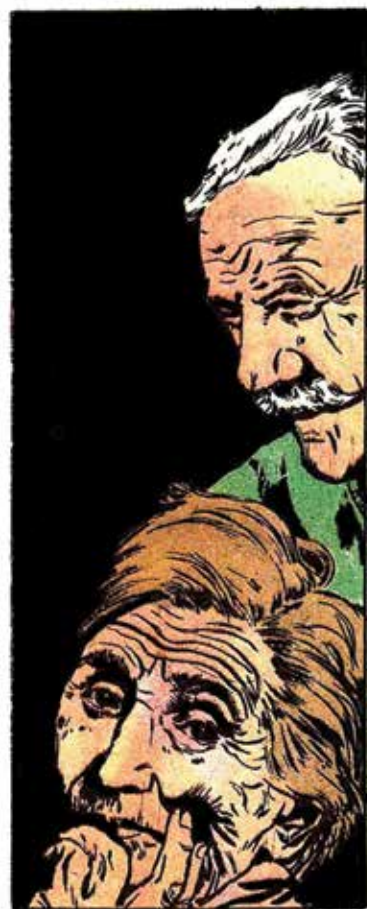

Miodrag - Miša Đurđić

STRIPOVI IZ

НИКАД РОБОМ

(1965-1967)

Priredio: **Živojin Tamburić**
Predgovor: **Vasa Pavković**

www.modestystripovi.com

info@modestystripovi.com

Miodrag - Miša Đurđić

Stripovi iz Nikad robom
(1965-1967)

Beograd, 2025.

**Miodrag - Miša Đurđić:
Stripovi iz Никад робом (1965-1967)**

Edicija: USPOMENE #5

Izdavač: Modesty stripovi, Beograd
www.modestystripovi.com
info@modestystripovi.com

Urednik: Živojin Tamburić

Prava za ovo izdanje © Živojin Tamburić
Prava u celini © Porodica Đurđić

Restauracija i grafički dizajn: Vladimir Vukašinić

Štampa: Službeni glasnik, Beograd

Tiraž: 200

ISBN: 978-86-80306-24-7
COBISS.SR-ID 161188617

Sva prava ostaju sa nosiocima autorskih prava i potpuna ili delimična reprodukcija ove knjige mora se dogovoriti sa nosiocima autorskih prava.

Sadržaj

Reč urednika – Živojin Tamburić	5
Miodrag Đurđić, Majstor iz senke – Vasa Pavković	7
Nemirno more, #30 (1965)	21
Zatočenik i orlovi, #36 (1966)	53
Požar na pamučnom polju, #47 (1966)	85
Gvozdena kruna, #124 (1967)	117

Reč priređivača

Ova knjiga je o Miodragu – Miši Đurđiću, četvrtom stripskom autoru u našoj ediciji Uspomene.

Glavni deo knjige su četiri sveske iz Nikad robom, izdavača Dečje novine iz Gornjeg Milanovca, koje su izašle od 1965. do 1967. godine. Đurđić je u ovim stripovima pokazao talenat i umeće da oživi neke narative iz naše herojske prošlosti. Njegovi portreti i masovne scene ravni su onome što su postizali najbolji domaći i strani umetnici toga doba. Činjenice da je to bilo teško doba za strip, omalovažavan i podcenjen, i da je sam autor bio povučen i skroman, doprinele su da je Đurđić izrazito zaboravljen, čak i više od ostalih autora toga doba. Zahvaljujem Vasi Pavkoviću koji je istraživao biografiju i stripografiju ovog umetnika i napisao dostojni kritički esej koji je predgovor ove knjige. Zahvaljujem Vladimiru Vukašinoviću koji je restaurirao stripove i grafički uobličio ovu knjigu.

Nismo uspeli da saznamo o Đurđićevim naslednicima, ali smo spremni da sa njima razgovaramo, ako ih bude bilo. Verujemo da bi oni bili srećni da vide ovu knjigu koja čuva Mišu od zaborava.

Živojin Tamburić, London-Beograd, januar 2025.

MIODRAG ĐURĐIĆ – MAJSTOR IZ SENKE

Miodrag – Miša Đurđić (1941–1998) pripada autorima srpskog i jugoslovenskog stripa o kojima se vrlo malo zna.

Više je razloga zbog čega malo znamo o njemu, slično kao kad govorimo o Zdravku Suliću ili Draganu Kalmareviću, na primer.

Najbitniji uzrok takvog stanja je činjenica da je strip posle Drugog svetskog rata, sve do 70-ih godina prošlog veka, kod nas bio *prokazana* umetnost, što se na ljude koji su se stripom bavili, u bilo kakvom obliku, gledalo s nipodaštavanjem pa i prezrenjem. S druge strane, tom stanju stvari je povremeno doprinosio i sam karakter strip autora. Izgleda da je Đurđić voleo marginu, bio povučen, da tako kažem. Da se klonio svetla velike scene, ignorisao medije... Jer ma kako to bilo nedovoljno i malo, ipak mnogo više znamo o nekim njegovim generacijskim kolegama, recimo o onima iz edicije Nikad robom. Poznatiji su nam puno Desimir Žižović Buin, Rade Bogičević, Petar Radičević, Božidar Veselinović ili Ivica Bednjanec.

Uprkos tome, Miodrag Đurđić pripada generaciji stvaralaca koja je mnogo učinila za srpski i jugoslovenski strip i svojim radovima omogućila da deveta umetnost, polagano i neopozivo, stekne bolji status, a posle pojave i delovanja Yu stripa, i ubedljive pojave

tzv. treće generacije naših strip umetnika, dostigne mnogo povoljniji status u širim kulturnim krugovima. Tome su doprineli sami autori, nekolicina kritičara kao i ljubitelji stripa, koji su u 90-im godinama prošlog veka, i prvim decenijama 21. veka, uspeali da naš strip, ali i strip uopšte, oslobode odbačenosti i prezrenja (kao tzv. šunda).

Ako nije potrebno bliže navoditi činjenice o nezadovoljavajućem položaju stripa u Jugoslaviji, možemo reći nešto o samim počecima Đurđićeve pojave na stripskoj sceni, služeći se sećanjima Srećka Jovanovića iz memoarske knjige *Veliki san*.

Evo njegovih reči: „U to pomalo romantično doba, sa kraja pedesetih godina prošlog veka, pokušavali smo... da vratimo strip na stranice listova i časopisa. Naše deč-

je listove štampali smo u beogradskom „Glasu“, u Vljakovićevoj ulici... Čitav proces rada u „Glasu“ organizovao je i ostvarivao Momir Đurđić, predratni grafičar, vredan, skroman, predusretljiv, spreman da ispravi svaki tehnološki nedostatak... Začudio sam se kada mi je jednog dana rekao: „Znaš, moj mali ... uči drugi razred gimnazije, ali odlično crta. Mislim da bi mogao da nacrtaj neki strip za vaš list...“

Srećko Jovanović - *Veliki san*
(Arhiv, Pančevo, 2007)

Govoreći o svojoj zebnji zbog prihvatanja ponude dragocenog grafičara, Jovanović nastavlja dalje: „U narednu subotu Momir mi je u kovertu predao neke crteže, a ja sam ih, da mu možda, ne bih na licu mesta pokazao svoje neraspoloženje ili nezadovoljstvo, odmah stavio u torbu... Obično smo se iz Beograda u Milanovac vraćali vozom, popularnim „ćirom“ i to noću ...“

Srećko Jovanović manirom dobrog pripovedača dalje prikazuje neočekivani preokret: „A pošto smo Aca Lazarević i ja u tim dugim noćnim putovanjima ispričali jedan drugom sve što smo imali, otvorio sam svoju torbu i počeo da pregledam materijale... Došao sam i do rozog koverta, u kojem su bili presavijeni crteži, svega dvatri kajiša stripa. ... – Aco, pogledaj! – rekao sam. – Neverovatno! Aca je uzeo u ruke crteže. Ustao je i on. Bili smo iznenađeni kvalitetom crteža. Međutim, Aca je kao i obično bio malo skeptičan. – Bilo bi dobro, ako je dečak crtao, ali ... da mu neko nije pomagao!? Malo me je pokolebao, pa sam našao rešenje. – Lako ćemo da ga proverimo. Ja ću mu idući put poslati neki kratak tekst i zadati neka ograničenja, pa ćemo isključiti svaku mogućnost plagijata.“

Očito je Srećko Jovanović postupio kao što navodi: „Prve probe prošle su odlično. Upoznao sam se sa gimnazijalcem Mišom Đurđićem, jer sam želeo da ga vidim, da saznam šta ga interesuje, šta voli, kako crta, ko su mu uzori, kakvi su mu planovi...“

Kao što vidimo, Miodrag Đurđić je srećnim spletom važnih okolnosti, kao vrlo mlad čovek, došao u kontakt sa budućim velikim izdavačem, Srećkom Jovanovićem. Rekao bih – na sreću jugoslovenskog i srpskog stripa.

U nastavku teksta, čitalac može da bolje razume i oseti Đurđićev karakter. Kaže Jovanović: „U razgovoru sam jednostavno morao da mu izvlačim reči iz usta. Video sam da se oseća jako neugodno, nije bio naviknut na takve susrete i razgovore.“ Pišući dalje, Srećko Jovanović otkriva i kako je saradnja tekla na samom početku: „Mislim da sam ga ipak ohrabrio, a dao sam mu i nove tekstove koje je trebalo da ilustruje. Potom scenarije za stripove, u jednom kajišu i cele epizode... Tako je počela naša saradnja i naši, kako bi se reklo, poslovni sastanci... Odlazio je tiho, možda smo pri tim susretima ličili na dva zaverenika koji se nešto tajno došaptavaju. Čini mi se da nikad nije bilo dužih razgovora.“

Ova priča o obliku saradnje urednika i mladog crtača, međutim, u tekstu knjige *Veliki san* ima i jedno gotovo proročko nagoveštenje, zasnovano na Jovanovićevoj uverenosti u vrednost Đurđićevog talenta i stripskog dela, objavljivanog u Dečjim novinama, Nasmejanim novinama, ediciji Nikad robom, a u jednom slučaju u Biblioteci Lale.

Kaže Jovanović: „O našoj saradnji najbolje govore stripovi i ilustracije koje je ostavio za sobom i stvar je istraživača istorije srpskog stripa da sve registruju, da ostave u dokumentaciji, da sačine stripografiju Miodraga Đurđića. Možda će se uraditi i nešto više, možda će njegovi poznanici i poštovaoci uspeti da objave nekakvo retrospektivno izdanje – strip monografiju. Treba verovati u dobre namere i ostvarenje ciljeva, isto onako kako je Miša nama poverovao.“

Evo, ovim izdanjem upravo, u dobroj veri, to pokušavamo.

Nastavlja Srećko Jovanović u istom smeru: „Miša Đurđić je u dubinama svoje stvaralačke ličnosti krio lepotu budućnosti – ono što će se u stripovima pojaviti, čak i u svetu, tek kroz jednu deceniju. Bio je vizionar, čarobnjak, koji nam je otkrivao neki drugi svet... Miša Đurđić je bio toliko nenametljiv, toliko skroman čovek da nikad nije nudio svoje crtačke usluge. On se ustručavao da predlaže, isuviše je uvažavao druge ljude, pa je ostavljao malo mesta za svoje ideje.“

Srećko Jovanović (1930-2008),
urednik Dečjih novina iz Gornjeg Milanovca

ПОРОДИЦА СТРАДИЋ

Porodica Stradic, Zabavne decje novine, broj 27 (1962)

Ovo potvrđuje i činjenica da je sva svoja četiri stripa iz edicije Nikad robom Đurđić ostvario po scenarijima drugih ljudi i da nije težio stvaranju vlastitog serijala.

Završavajući pohvalu mladom umetniku, kog je upoznao kada je ovaj imao samo 16 godina, Jovanović zaključuje portret davnashnjeg, skromnog saradnika: „Miša Đurđić je srpskom stripu i ilustraciji ostavio bogatstvo svog raskošnog talenta, ali i tugu u meni što nismo više vremena bili zajedno i što nismo učinili još više“.

1

Dosta godina kasnije, u komemorativnom tekstu posvećenom Miodragu Đurđiću najbolji poznavalac istorije srpskog i jugoslovenskog stripa Zdravko Zupan nabrāja sve Đurđićeve radove iz izdanja Dečjih novina. Saradnja izdavača i Đurđića je počela

1959. godine stripom *Gledaj sada iznenada* i *Uzbuna u porodici Stradić*, kasnije samo *Porodica Stradić*.

Prvi strip se pojavio u listu *Dečje novine*, a drugi u *Nasmejanim dečjim novinama*, koje su u nekim periodima nosile ime *Zabavne dečje novine*. Usledile su dve epizode istorijskog stripa *Pod sumnjom*, komični strip *Miša hvališa*, strip *Na dalekom putu*, naučnofantastični strip *Mali Niki*, pa komični strip *Rista automobilista*, prvo rađen u kajiševima, a posle u tablama.

Zupan ne pominje samo kratki strip *Tajanstveni izdajnik* od 11 tabli, objavljen u 8. broju Biblioteke Lale. Posle 1967. Miodrag Đurđić je prestao da objavljuje stripove i tako je bilo u narednih 30 godina. Bavio se slikarstvom i postao član ULUS-a. U novinama *Naše gore* list posle te duge pauze počeo je da objavljuje geg strip *Steva Čokanj i family*. 1997. godine, na konkursu za pozorišni strip, Đurđić je između 300 učesnika dobio treću nagradu za kajiš stripa bez naslova. I tu negde je stigla smrt.

2

Pogledajmo sada, preko pola veka kasnije, vrhunac saradnje Miodraga Đurđića i Srećka Jovanovića odnosno izdavača *Dečje novine*, četiri stripa objavljena u legendarnoj ediciji *Nikad robom*.

НА ДАЛЕКОМ ПУТУ

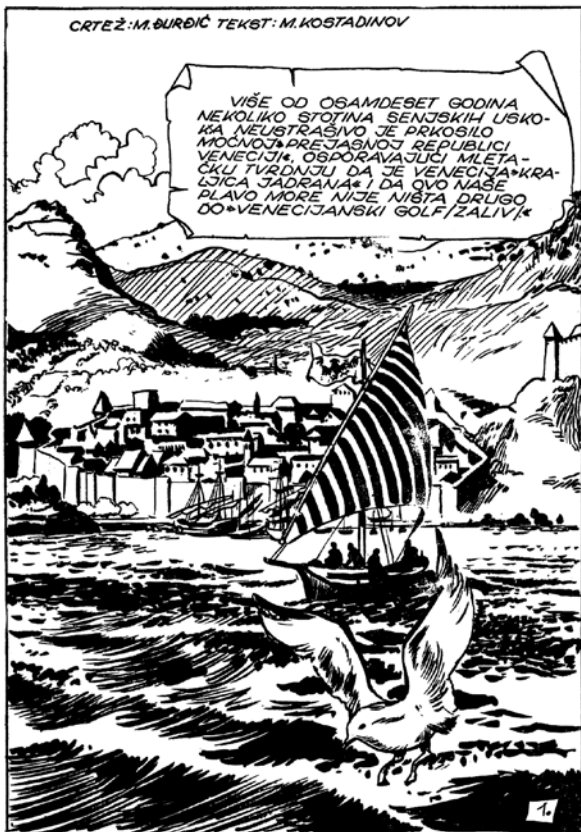

Na dalekom putu, Nasmejane decje novine, broj 17 (1961)

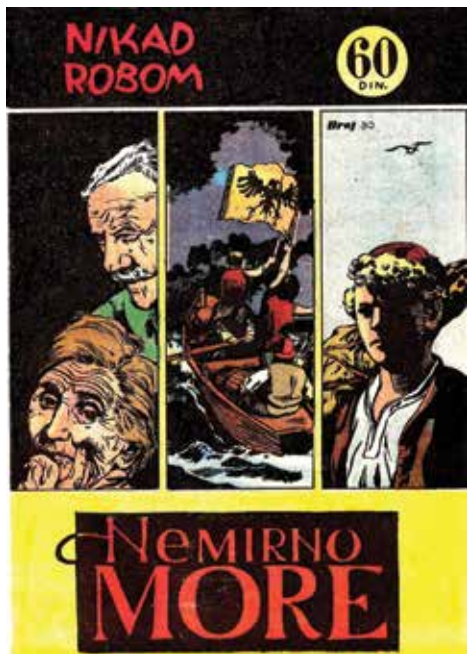
Početnih dvadesetak brojeva izdanja *Nikad robom* proteklo je u objavljivanju stripova četiri crtača: Desimir Žižović Buin je crtao *Mirka* i *Slavka*, Nikola Kokan Mitrović serijal o družini hajdučkog harambaše *Boška*, a Ivica Bednjanec partizansku priču *Bez milosti* i prvi segment svojih istorijskih priča iz hrvatske povijesti, strip *Nikola Šubić Zrinjski*. Čak tri serijala započeo je Radivoj Bogičević: serijal o srpskim vojnicima iz Prvog svetskog rata; pustolovno-melodramski serijal iz srednjeg veka o *Jelici* i *Blaži*; i svoj najslavniji stripski serijal o mladom slovenskom ratniku *Akantu*.

Već u trećoj desetini edicije, u brojevima od 20-30, Srećko Jovanović je morao da proširi krug umetnika s kojima je saradivao u ovom poduhvatu. Tako je četvorici crtača koji su dotle „vukli mačka za rep“, pridodao u broju 20. Božidara Veselinovića sa prvom epizodom Dabiše, potom Branu Nikolića sa stripom *Pod stegom slobode* i Dragana Kalmarevića sa pričom o ilegalcima iz Drugog svetskog rata pod naslovom *Deseti dan*.

U tridesetj vesci se po prvi put pojavio Miodrag Đurđić koji je po scenariju Mihajla Kostadinova nacrtao priču *Nemirno more*. Već po korici taj strip se razlikovao od svih prethodnih i potonjih u legendarnoj ediciji. Na njegovoj naslovnici su bile čak tri slike. Na prvoj su čitaoci mogli

Nemirno more, Nikad robom broj 30, prikaz Senjskog zaliva

Nemirno more, Nikad robom broj 30 (1965), naslovna strana

videti starca i staricu, koji kao da su bili svedoci davnih dana. Na drugoj vertikalnoj slici Đurđić je nacrtao morski čamac na jedra i četiri čoveka u njemu. Na trećoj slici s naslovne strane prikazan je mladi uskok, kao simbolički nagoveštaj priče koja se nalazi u 30. broju *Nikad robom*. Ova neobična korica je ne samo različita od preko 200-injak ostalih, nego spada i u najlepše.

Na drugoj stranici sveske čitaoce je čekao kratak zapis o istoriji uskoka, a sam strip se, saznajemo brzo, bavi 1602. godinom i senjskim uskocima. Prva strana odn. tabla *Nemirnog mora* nas vodi u predeo gde se priča zbiva,

Senjski zaliv, sa lepo prikazanom tvrđavom, gnezdom uskoka, u trećem planu crteža.

Na drugoj strani nam vešti scenarista ukratko i efektno iznosi povest o austrijskom poslaniku Josipu Rabati i jezgru zapleta romana „Čuvaj se senjske ruke“, koji je napisao hrvatski romansijer Avgust Šenoa. Vrlo brzo, efektno Đurđić i Kostadinov predočavaju čitaocima zlodela Rabatina, kao i atentat na njega koji je izvršio jedan od tri glavna heroja stripa – Juriša Senjanin. Dakle, Juriša je ispunio obavezu zaveta „čuvaj se senjske ruke“ ali autorski tandem naše priče ga vodi dalje. On, po scenariju, namerava da oslobodi rodoljube na jednoj mletačkoj galiji, koristeći se činjenicom da neprijatelji ne znaju njegov fizički izgled.

Hrabri uskok je već na petoj tabli član posade dotične mletačke galije, i među posadom, u kojoj ima i naših ljudi, traga za saradnikom. Taman kad ga je zapazio, ovaj će biti napadnut od jednog od mletačkih predradnika koji se staraju o strogoj disciplini na brodu. U samo dve odlično urađene table, pokrenut je osnovni zamajac cele storije. Na sledeće dve novi prijatelji, Juriša i Stipe se bolje upoznaju i bez oklevanja kreću u akciju oslobađanja zatočenih zemljaka. Na sledeće tri table pak propada njihova navivna oslobodilačka akcija, Juriša je teško ranjen, a Stipe skače sa galije u more da bi se spasao i ubrzo se nađe sam na morskoj pučini, u beznadežnoj poziciji.

Na 14. i 15. tabli će nesrećnog mornara pokupiti momci sa slučajno naišlog broda, koji su,

igrom srećnih okolnosti, pre toga iz mora izvadili i ranjenog Jureta. Tako se prijatelji ponovo pronalaze. Što je najvažnije za samu priču, i posada ovog broda je u potrazi za galijom sa koje je Stipe pobegao, a Jure bačen u more, kao otpisan. Zapovednik te galije Đirola, tako je učinio saveznicima dva rodoljuba i zapovednika broda na kojem su. Sve trojica bi da mu se osvete. Dalji tok stipa prati akciju osvete – njene pripreme i momente sukoba u kojem osvetnici ubijaju mletačkog zločinca Đirola. Na 25. tabli je vrlo lepo prikazan obračun dve posade, započet bombardovanjem, a na sledeće dve vidimo i efektno nacrtane momente sukoba posada i trenutak Đirolovog pada u more, gde ga čekaju dve ajkule. Vrlo zgodno je na tabli 29 prikazan momenat oslobađanja galijota, da bi na poslednjoj 30. stranici stripa, prisustvovali dogovoru spasilaca i proslavili uspeh njihove akcije. Kraj je dovoljno otvoren da se priča mogla produžiti, ali, nažalost nikada nije.

Nemirno more, Nikad robom broj 30, oslobađanje galijota

Poštujući parametre edicije, Kostadinov i Đurđić su na 30 stranica stripa smestili nekoliko situacija i akcija. Đurđić je umešno crtao četkicom, što je učvrstilo grafičku snagu fikcije kojom se bavio, a posebno su impresivne nekolike table. Recimo: uvodna, preko cele stranice, sa pogledom na Senj, gledano sa pučine. Đurđić ekspresivno dočarava uzburkanu površinu mora i uskočku tvrđavu u daljini. Zatim se ističu 5. i 6. tabla sa precizno nacrtanom akcijom Juriše koji želi da pomogne Stipetu. Jednako efektna je i tabla 11 na kojoj sukob pobunjenika i posade kulminira, kao i Stipetov beg sa galije na sledećoj stranici. Vrlo dobro je autorski tandem prikazao davnašnju pustinjačku sudbinu kapetana broda koji je pomogao Juriši i Stipetu u njihovoj akciji.

Tabla 20 je posebno efektna u crtežu vesele igračice koja na neimenovanom ostrvu zabavlja ruspasne mletačke mornare i Đirola, njihovog zapovednika. Vašoj pažnji preporučujem prikaz zadovoljnih mornarskih osmeha, kojima njihov kapetan pre same akcije obećava nagradu od 1000 zlatnika. Sjajan je, takođe, portret Đirola na 23. strani, kao i momenti akcije ili njenog pokušaja na stranici br. 24. Smatram da nije bilo nimalo jednostavno prikazati radost galijota po oslobođnju prikazanu na pretposlednjoj stranici ovog uzbudljivog stripa.

U momentu kada je crtao svoj prvi strip za ediciju Nikad robom – Miodrag Đurđić je imao samo 25 godina. Posmatrajući svaki aspekt likovnog sloja Nemirnog mora, može se reći da nas to saznanje zaprepasćuje i čini da konačni oblik smatramo vrhunskim ostvarenjem u istoriji srpskog stripa.

Zatočenik i orlovi, Nikad robom broj 36 (1966), naslovna strana

3

Samo šest brojeva docnije, 1. marta 1966. pojavio se i drugi strip koji je za ediciju Nikad robom nacrtao Miodrag Đurđić. Bila je reč o petoj epizodi istorijsko-melodramskog serijala o Blaži i Jelici, srednjovekovnim ljubavnicima iz pokosovskog vremena. Prve četiri priče je, verovatno uvek po scenarijima seljaka-pesnika Dobrice Erića, crtao Radivoj Bogičević. (Kažem verovatno, jer je gotovo u svakoj od četiri sveske pogrešan impresum zbog greška tehničkog urednika.) Dok je prve dve epizode Bogičević nacrtao majstorski, već od treće, a pogotovu četvrte, počeo je da radi znatno aljkavije i nezainteresovanije. Kadrovi iz stripa su sve češće prikazivali samo junake priče, crtač je izbegavao rad

na pozadini, a likovi, pa i neke figure su mu bivali sve karikaturalniji.

Verovatno je Srećko Jovanović razgovarao sa njim i Bogičević mu je saopštio da će od tog vremena raditi samo Akanta. (Sem Blaže i Jelice napustio je i strip o tri ratna druga iz Prvog svetskog rata, čiju je poslednju ep. *Kad mitraljez umukne*, u broju 40. uradio Brana Jovanović. Tom epizodom je ovaj interesantni serijal završen.) Da se vratimo scenaristi Blaže i Jelice, on je pisao predloške ne samo za Đurđića nego i za narednog crtača serijala, Branka Plavšića. Sve do kraja ovog potprojekta u ediciji.

Već je uspeła korica 30. sveske jasno naznačila razliku dva crtača. Đurđićeva je korica bila znatno uspešnja i efektnija od dve pre nje koje je Bogičević, nažalost, smandrljao. Umesto Jelice, Blaži je na Đurđićevoj naslovnici društvo pravila nepoznata lepa devojka. Vrlo brzo će čitaoci shvatiti da je to Hajkuna, ćerka turskog sultana, koja je pokušala da pomogne srpskom junaku, koga je na prevaru zarobila turska straža. Blažino odbijanje da je slaže i obeća da će je oženiti, podstaći će, po Erićevoj zamisli, njeno samoubistvo. Može se reći da je sve to relativno slabije motivisano – i scenario je u celini povremeno naivan, a ono što je najlepše u toj, petoj epizodi je Đurđićev elegantni, ubedljivi crtež. Prava je šteta što je on bio crtač samo ovog nastavka o mladim ljubavnicima.

Zatočenik i orlovi, *Nikad robom broj 36*, maštanja o Jelici

Prva stranica ubedljivo i efikasno uvodi čitaoca u kontekst trenutnih dešavanja u serijalu. Na prvoj slici vidimo istočnjački grad, na drugoj Blažu u sultanovoj tamnici, a na trećoj i njegov uspešno nacrtan portret, dok razmatra svoje dileme i poraze. Na drugoj stranici Đurđić vrlo lepo prikazuje Blažine lajtmotivske snove o orlovima koji se vide i na naslovnici. Na sledećoj stranici, koja bi se mogla nazvati *Car i doglavnici*, iz podruma donjih odlazimo do sultanovog prestola gde teče savetovanje o tome kako da Blažo bude umoren. Na četvrtoj stranici stripa, već smo na direktnom susretu

utamničenika i sultana, gde Blažo, kao u bajkama, uspeva da izdejstvuje da kao veliki junak ne bude mučki umoren nego da se viteški ogleda sa turskim junakom kojeg car svih Turaka odabere.

Kao u nekom ubrzanom filmu, samo tablu docnije, Blažo je na konju, pred odmeravanje viteških sposobnosti sa sultanovim zatočnikom. Na poslednjoj od pet slika vidimo Hajkunu, odn. devojkicu sa naslovnice. Po Erićevoj zamisli, ona se na prvi pogled zaljubila u srpskog ratnika, na smrt osuđenog. Sledeće tri table efikasno i prilično ubedljivo pokazuju dramatične momente Blažine pobede i njegovog, opet bajkovitog, zahteva caru da se posle prve pobede bori za svoju slobodu sa čak tri turska ratnika. Naravno i Hajkuna je tu, vidimo kako se zahvaljuje Alahu na pobeđi dragog joj mladića, a na jednoj slici opazićemo da ona sedi na podu, kraj oca, dok dvoboji traju. (Obratite pažnju kako je mladi crtač vešto nacrtao scenu na kojoj se vidi svečana loža, sultan, gledaoci, kao i Blaža na konju. Vrlo sigurno i ubedljivo!)

Na sledeće dve stranice, Đurđić će ponovo efektno (i u skladu sa scenarijem) prikazati novu Blažinu vitešku pobedu. Osmehnuto Hajkunino lice utiče da sultan ponovo prekrši reč i naredi da se Blaža ne oslobodi nego baci u tamnicu. I 12. stranica, sa prikazom junakovog uzaludnog pokušaja da se dokopa svečane lože i ubije sultana, odlično je nacrtana a mladi čitaoci iz 1966. mogli su da se raduju što naš crtač ne zaostaje za svetskim majstorima, čije smo stripove tada čitali prvenstveno u Kekecu i Politikinom zabavniku. Elem, Hajkunin lik ponovo pokoleba Blažu i on je na 13. strani opet tamo „gde akrepe memla davi“. Već sledeća tabla donosi nov preokret. Sultan

nudi Blaži da se poturči i jednog dana eventualno postane i njegov zet. Erićev heroj to odbija pa time sebe dovodi u težu situaciju. Na nekoliko narednih tabli čitalac prati Hajkunin pokušaj da Blažu tajno oslobodi tamnice i pobegne s njim, ali on je odbija, kao i njenog oca malo ranije. Naročito je ubedljivo prikazan preokret njenog odnosa prema mladom vitezu. Đurđić s puno rafinmana crta lepu Hajkunu, njenu figuru i promene raspoloženja na licu.

I naredne dve table, u tamnici, koje slikaju vitezov nezavidan položaj i idilične maštarije o Jelici, Đurđić crtački razrešava, gotovo idealno.

Tako ulazimo u poslednju trećinu priče, gde Blažu vode ka gubilištu sultanovi

Požar na pamučnom polju, Nikad robom broj 62 (1966), naslovna strana

POSLE NEKO-
LIKO TRENU-
TAKA VIRILA
JE IZA JEDNOG
ŽBUNA NA BREGU

VOLČE JE SEDEO NA KAMENU I
SVIRAO, A OKO NJEGA SU MIRO-
VALE OVCE, DRVEĆE I PTICE...

DEVOJČICA ZAŽMURI I SVIR-
KA JE PONESE KAO NEKA
ČAROBNA REKA...

SLEDEĆEG TRENUTKA VASKA IZA-
DE JE IZ ŽBUNA, VOLČE SE PRENU,
SVIRKA UMIČE...

Požar na pamučnom polju, Nikad robom broj 62, Volče i Vaska

stražari. Dok lomača gori, Blažo prisustvuje devojčinom samoubistvu i na poslednjoj sličici table 25, oseća kajanje što nije prihvatio Hajkuninu ponudu. Jednako efektne kao poslednja slika sa ove stranica su i dve slike Hajkuninog pada i njenog mrtvog tela na tlu. Da bi akcentovali neverovatnu oslobodilačku akciju „ubačenih“ srpskih junaka, Erić i Đurđić 27. stranu u celini posvećuju njihovom stupanju na scenu, gde kao orlovi padaju sa „neba“ među tursku svetinu i stražare. I poslednje tri stranice akcije, u kojoj srpski vitezovi spasavaju Blažu i beže sa njim iz Stambola, te prelaze spasonos-

nu granicu dve države, nisu, sa crtačke tačke gledišta, ništa manje uspele rešene.

Kao i u *Nemirnom moru*, pa možda još bolje, Đurđić je nacrtao priču *Zatočenik i orlovi*. Radeći je pre svega četkom i tušem, bez mnogo šrafiranja i senčenja (mada je i tom prilikom pokazao informisanost i redak talenat), mladi crtač je nacrtao strip koji spada u krug najboljih petnaestak priča čitave edicije u njenih prvih 230 brojeva.

4

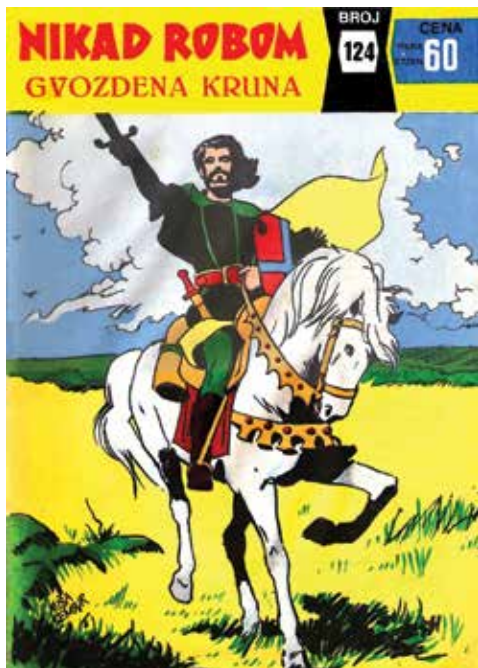
Treći strip Miodraga Đurđića u ediciji *Nikad robom*, ponovo nacrtan na osnovu scenarija Dobrice Erića, pojavio se na kioscima štampe u Jugoslaviji 16. septembra 1966. godine, kao 62. broj edicije. Opet je korica odvojila strip iz uobičajenog dizajna edicije. Na vrlo lepog naslovnici, na kojoj se vide protagonisti priče, Volče i Vaska, nalazi se dosta opsežno žuto polje nepravilnog oblika na kojem stoji reklama za Dečje novine! Reklame se, inače, nisu pojavljivale na naslovnicama edicije (povremeno su plasirane na drugoj crno-beloj stranici, na kojoj su najčešće bile objavljivane beleške o istorijskoj pozadini pojedine priče). Verujem da je ovo žuto polje bilo namenjeno ili imenim autora ili još verovatnije samom naslovu priče, ali je redakcija insistirala da se naslov objavi, kao i inače, u poslednjim brojevima edicije, pri vrhu naslovnice, ispod logoa *Nikad robom*. U svakom slučaju

narušen je izgled korice i učinjena medveđa usluga autorima i stripu.

Priča *Požar na pamučnom polju* je prva storija u ediciji Nikad robom koja se zbiva na teritoriji današnje Makedonije, a glavni junaci su troje dece. Mladi pastir Volče, iz siromašne nadničarske porodice, i njegova drugarica Vaska, čiji je otac veleposednik na čijim pamučnim poljima seljaci, pa i Volčetovi roditelji, rade kao bedni kmetovi. Treći dečji lik je Volčetov antagonista Alija, sin bogatog Turčina, prijatelja gazda Sotira, Vaskinog oca. Devojčica postaje drugarica sa Volčetom što se ne dopada Aliji i on jedne noći zapali magacin sa uzbranim pamukom očevog prijatelja. Siromašni seljaci se u početku raduju, ali onda shvate da će sa propašću gazda Sotirovog pamuka i sami propasti, te se organizuju i ugase požar. Već naredno jutro Sotirovi ljudi hapse mladog Volčeta pod optužbom da je on zapalio magacin s prinosom. Muče ga, tuku, a Sotirovim ljudima se priključuju i Turci, ljudi Alijinog oca. U dramatičnom finalu priče, kada nevinog Volčeta već penju na vešala, Vaska puca iz pištolja u Aliju i ranjava ga, Volče beži, a tri turska vojnika kreću u poteru za njim. Dodaću da je ova sveska početak serijala, koji će crtački produžiti, u broju 95. Ljubomir Filipovski. Bilo je to 5. maja 1967. godine. U impresumu stoji da je scenarista druge priče B. Čolić. (Da li je to pseudonim D. Erića ili se zaista radilo o drugom čoveku, možda samom Srećku Jovanoviću, ne znam. I pored nesumnjivih kvaliteta, ova druga i poslednja priča o Volčetu i Vaski, dosta zaostaje za prvencom).

Požar na pamučnom polju (kao što vidite naslov je simbolički i ne pokriva stvarni događaj opisan u stripu!) jedna je od

najsimpatičnijih i najlepših priča u ediciji Nikad robom. Za to su zaslužni kako vrlo dobar Erićev scenario, tako, i još dosta više, briljantni Đurđićev crtež. U estetski homogenom ostvarenju, Đurđić crtački ne popušta ni na jednoj stranici, od početka do kraja crta ujednačeno i ubedljivo. Vašoj pažnji, recimo preporučujem sledeće table: 2-5, gde se mali junaci upoznaju; 7-10, gde se rađa simpatija Volčeta i Vaske; 12-13 table gde oni postaju svesni socijalne razlike između njihovih porodica odnosno njih dvoje i gde gazda Sotir prekida dotadašnju idilu. Ne manje je interesantna tabla 19 gde čitalac može da vidi sazrevanje podle ideje u Alijinoj glavi o prekidu veze Vaske i Volčeta i bacanju ljage na Volčeta. Svih nekoliko strana epiloga su nacrtane jednako ekspresivno i bez slabe tačke.

Gvozdena kruna, Nikad robom broj 124 (1967), naslovna strana

Ukratko rečeno: ovo je najbolji strip koji je Miodrag Đurđić uradio za Nikad robom, antologijski primer njegove veštine i talenta, u tom času. S pravom su tablu iz ovog stripa Tamburić, Zupan i Stefanović uvrstili kao ilustraciju u predstavljanju Đurđića u nezaobilaznoj monografiju *Stripovi koje smo voleli* (Omnibus, Beograd, 2011).

5

Prošlo je više od godinu dana pre nego se u ediciji pojavio novi strip Miodraga Đurđića *Gvozdena kruna*. Nastao po scenariju pisca Milorada Jankovića, bio je to, nažalost, i poslednji njegov rad u ediciji. Nikad nećemo saznati zašto je do tog došlo. Da li mladi umetnik nije bio zadovoljan statusom ili honorarom, ili mu je jednostavno nešto drugo, recimo slikarstvo, privuklo pažnju i usmerilo dalji umetnički angažman.

Scenarista Janković je najpoznatiji po istorijskom romanu *Moriš, voda ladna* koji je beogradska Prosveta objavila 1969. godine u elitnoj ediciji „Savremena srpska proza“. Strip *Gvozdena kruna* se bavi prvim decenijama 16. veka i pobunama srpskih i mađarskih seljaka protiv svojih plemića, jer su im nametnuli ogromne poreze, rekvizicije, pljačkali ih i zloupotrebljavali na mnoštvo načina. (O ovom periodu se u našoj historiografiji malo piše, pa se malo i zna.)

Priča počinje u aprilu pomenute godine, na Dunavu u blizini Slankamena. Glavni junak Branislav prevrće se, po velikom nevremenu, s čamcem u veliku reku a spasava ga posada jedne šajke. Branislav je, saznajemo ubrzo, izaslanik mađarskog plemića Đerđa Dože i nosi poruku šajkaškom komandantu Stevanu u slankamensku tvrđavu. Poru-

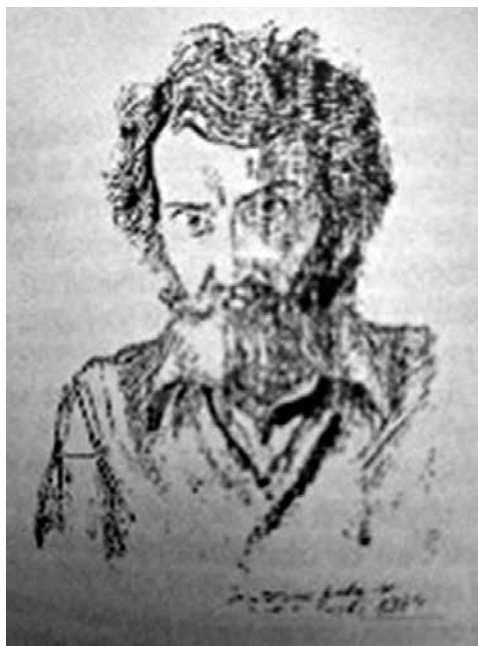
Gvozdena kruna, Nikad robom broj 124, prikaz bitke

ka je ustvari poziv da se srpski i mađarski vitezovi udruže i podignu seljački ustanak protiv „gospode“. Pobuna počinje mesec dana kasnije. Plemićki profesionalni ratnici su pobedili seljake i tim povodom srpski vlastelini Petar i Marko Jakšić priređuju bal. Bez obzira na nacionalnost, kako vidimo u stripu, srpski i mađarski plemići ratuju protiv mađarskih i srpskih kmetova. (Nesumnjivo je reč o stripu koji se dosta razlikuje od standardnog antagonističkog odnosa u

ediciji, gde obično Srbi ili drugi južni Sloveni, u raznim vremenima, ratuju protiv inostranih zavojevača.)

U sredini priče, otprilike, Branislav se vraća u zbivanja, kada jedne zore sa svojim borcima napada dvor Jakšića i zauzima ga, mada mu tajnim hodnicima ipak pobegnu neprijatelji Jakšići i grof Batori. Tu Janković i Đurđić u priču uvode melodramski zaplet, poznanstvo glavnog junaka sa mađarskom lepoticom Evom iz porodice Aranji. Dok Branislav spasava devojku, njegovi drugari razapinju na krst biskupa Nikolu Čakija. Dalje priča prati širenje ustanka, u koju spada i neuspeli pokušaj Branislava i njegovog druga Ferencu da se uvuka u Temišvar i špijuniraju grofa Batorija, jednog od svojih najvećih neprijatelja. Dželatstvo mučenje dva mladića prekida novi napad pobunjenika na grad, a Eva Aranji, navodno zaljubljena u Branislava, u opštem haosu uspe da spase Branislava i Ferencu. U prevrtljivoj ratnoj sreći, ustanci budu ponovo poraženi, ali Branislav, Eva i Ferenc nekako pronađu spas. Đerđ Doža je zarobljen, stavljen na presto i na glavu mu je stavljena usijana gvozdena kruna. Ustanak propada, ali je mladi par našao utočište u šumadijskim planinama. Dvanaest godina kasnije, čitamo na kraju epizode, troje glavnih junaka se pridružuje ustanicima čuvenog cara Jovana Nenada i kreću u nove bitke.

Već od efektne korice vidljivo je da je Miodrag Đurđić pojednostavio stil, napustio detaljistički crtački manir iz prethodne tri sveske, ali pažljivije posmatranje njegovog crteža pokazuje da je retko išao linijom manjeg otpora, nego se trudio da prati dinamiku i suštinu priče (pa i njenih melodramskih slabosti i nedovoljne moti-

Miša Đurđić (1941-1998)

visanost ljubavi između Eve i Branislava). Koristeći i pero i četkice, Đurđić se našao pred problemom prezentiranja masovki u bitkama. Pogledajte samo gornju, krupniju sliku bitke sa strane 8, pa sukob na ulazu u Nađlak sa dna 11. stranice. Prizori ne zaostaju za Bednjančevim prikazima sličnih bojeva.

Pojednostavljenja, kakvo je uočljivo na dnu strane 17, posledica su, verovatno, Đurđićeve namere da napusti ediciju u kojoj je nacrtao najzrelije stripove. Svom stilu i umetničkoj ekspresivnosti vratiće se ponovo u scenama sukoba i marševa na stranici 24, kao i na stranici 26. Posebno je impresivna gornja slika na stranici 30, pred sam, po ritmu scenarija, nametnuti, zbrzani finale priče.

Gvozdena kruna je, ustvari, suočila Miodraga Đurđića sa problemom manjka dokumentacije za preciznije crtanje prvih decenije 16. veka, ali i sa nuždom prikazivanja masovki u velikim bojevima plemića i seljačke vojske pobunjenika. Verujem da se pri crtanju oslanjao na različite autore i izvore ilustracija, kao što verujem da nikad nećemo utvrditi o šta je sve oslonio svoj poslednji rad u ediciji *Nikad robom*.

U istoriji srpskog stripa Miodrag Đurđić ostaje kao vanredno talentovan crtač, koji bi, da su uslovi bili bolji, svakako ušao u red naših najboljih strip crtača. Ali i ovako, sa samo četiri sveske u ediciji *Nikad robom*, i 120 nacrtanih strana, on se nesumnjivo upisao u red nezaobilaznih i nezaboravnih srpskih stvaralaca devete umetnosti.

avgust-septembar 2024.

NIKAD
ROBOM

60
DIN.

NEMIRNO
MORE

Naša sledeća sveska:

Kraj neprijateljskih straža

Mirkovi i Slavkovi doživljaji

USKOCI

Uskoci su izbeglice iz Bosne i Hercegovine posle turskog osvajanja u XV veku. Radi obračunavanja sa Turcima uskoci su „uskakali” u osvojene oblasti, a bilo ih je duž cele hrvatske granice prema Bosni i Hercegovini. Najčuveniji su bili iz Klisa i Senja. Posle pada Klisa u turske ruke 1537. uskoci su se preselili u Senj i otada se ovim imenom nazivali i posada senjske kapetanije (prostor između Rečine, ušća Zrmanje, Brinja i Otačca). Živeći na siromašnoj teritoriji a nedovoljno materijalno pomagani od Austrije, senjski uskoci su napali, radi snabdevanja, susedne teritorije koje su držali Turci i Mlečani.

Imali su mornaricu, čuvenu po smelim napadima na Mletačku trgovačku mornaricu, koja je uz papinu pomoć, vršila stalno pritisak na Austriju da uskoke iseli u unutrašnjost i da im spali brodove. Austrija je pokušala više puta da udovolji mletačkim zahtevima, ali je uspela tek Madridskim mirom (1617.), posle „uskočkog rata” (1615—17.), kada su uskoci preseljeni u predeo oko Otočca i u Žumberak, pa je time prestala njihova aktivnost pod ovim nazivom. Najpoznatiji senjski uskoci opevani su u narodnim pesmama. To su Senjanin Ivo, Senjanin Juriša, Senjanin Tadija i drugi.

Izdaje NP „Dečje novine” — Gornji Milanovac: Telefoni 81-195 i 81-248. Odgovorni urednici: Srećko Jovanović i Aleksandar Lazarević. Tekst: Mihajlo Kostadinov. Cutež: Miodrag Đurđić. Brojevi čekovnih računa kod Nar. banke u Gornjem Milanovcu 615-1-273 za škole i 615-1-274 za prodavnice štampe. Cena 60 dinara. Štampa: Novinsko preduzeće „Forum” Novi Sad

VIŠE OD OSAMDESET GODINA
NEKOLIKO STOTINA SENJSKIH USKO-
KA NEUSTRASIVO JE PRKOSILO
MOĆNOJ PREJASNOJ REPUBLICI
VENECIJI, OSPORAVAJUĆI MLETA-
ČKU TVRDNJU DA JE VENECIJA KRA-
LJICA JADRANA I DA OVO NAŠE
PLAVO MORE NIJE NIŠTA DRUGO
DO VENECIJANSKI GOLF/ZALIV/

GODINE 1602. AUSTRIJSKI DVOR JE POSLAO U SENJ IZVANREDNOG ČESARSKOG OPUNOMOĆENIKA JOSIPA RABATU DA ZAUZDA USKOKE KOJI SU NAPADALI MLETAČKE BRODOVE I NANOSILI VELIKE ŠTETE MLETAČKOJ TRGOVINI. OVO JE AUSTRIJSKI DVOR ČINIO DA BI SE DODVORIO SVOM NOVOM SAVEZNIKU-MLECIMA...

DO NAGOVORU MLEČANA, RABATA POZOVE USKOKE DA PREDAJU ORUŽJE OBEČAVŠI IM ODROSTAJ. USKOCI SE PREVARIŠE I PREDADOŠE ORUŽJE ČESARSKI KOMESAR RABATA NOĆU POHVATA NAJVIŠENJE USKOKE VOĐE I DVOJICU GLAVNIH-KNEZA MARTINA POSEDARSKOG I VOJVODU MARKA MARGETIĆA POGUBI I KAO OPOMENU OBESI O GRADSKOJ ZIDINE...

ČUVAJ SE SENJSKE RUKE, RABATA!

OSVE-TICEMO IH!

OSTALE USKOKE SU UGLAVNOM PROTERALI, A VELIKI DEO JE BIO ZATOČEN NA GALIJAMA, GDE SU POD NAZIVOM GALIOTI, VEŠLAJUĆI OKOVANI U LANCE POKREĆALI MLETAČKE BRODOVE...

NEKOLIKO
DANA KASNI-
JE MLETA-
ČKA GALIJA
ISPLOVILA
JE IZ SE-
NJSKE
LUKE...

NISU ME PREDO-
ZNALI... ZBOGOM,
MOJ LEPI KRAJLI
PONOVO ĆU SE JA
VRATITI!

5

ONAJ MLA-
DIĆ MI SE
JAKO SVIDA...
ALI KAKO DA
ZNAM DA LI
JE DOVOLJNO
HRABAR I HO-
ĆE LI HTETI
DA MI PO-
MOGNE!

DO ŠTO ĆA-
VOLA NISAM DO-
ŠAO NA BROD DA
RIBAM, VEĆ DA LOV-
IM I DA SE UČIM
POMORSTVU!

PRILJAVO
ŠTENE, ZA-
ŠTO NE PA-
ZIŠ ŠTA
RADIŠ?

